

Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto

Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) ovat Maailmankauppajärjestön (WTO) ohella vaikutusvaltaisimmat kansainvälistä taloutta ohjaavat järjestöt. Vaikka niiden valta on erityisen suuri kehitysmaiden talouksiin, ei kehitysmailla ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa järjestöjen periaatteiden muotoutumiseen vähäisen äänimääränsä vuoksi.

Toisen maailmansodan liittoutuneet valtiot perustivat Maailmanpankin ja IMF:n Yhdysvaltain johdolla 1944 Bretton Woodsissa, Yhdysvalloissa turvaamaan sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja avoimen kansainvälisen talousjärjestelmän syntymisen. Järjestöjen luonnetta määräsi myös Yhdysvaltain hallituksen tarve turvata raaka-aineen saanti.

Maailmanpankin tehtäväksi määriteltiin Euroopan jälleenrakennuksen rahoittaminen. IMF puolestaan perustettiin ohjailemaan kiinteätä, Yhdysvaltain dollariin pohjautuvaa valuuttakurssijärjestelmää sekä myöntämään lyhytaikaista rahoitusta maksutasevaikeuksissa oleville jäsenmaille.

Perustamisen jälkeen G7-maat ovat laajentaneet järjestöjen tehtäviä radikaalisti. Maailmanpankin rahoitustoiminta suuntautuu nykyisin pääasiassa kehitysmaihin. Lainoja on myönnetty energiantuotannon ja teiden rakentamisen kaltaisten suurten infrastruktuurihankkeiden lisäksi myös sosiaalisten ja ympäristöhankkeiden rahoittamiseen. Maailmanpankki onkin käytännössä maailman johtava kehitysjärjestö, jonka rooli suhteessa YK:n kehitysjärjestö UNDP:hen on vahvistunut voimakkaasti 1990-luvulla.

1971 tapahtuneen kiinteän valuuttakurssijärjestelmän romahduksen jälkeen IMF on keskittynyt myöntämään lainoja maksutasevaikeuksista ja velkakriiseistä kärsiville kehitysmaalle. 1980-luvulta lähtien molempien järjestöjen myöntämien lainojen ehtona on ollut "talouden rakennesopeutusohjelmien" toteuttaminen. Rakennesopeuttamisen vakioresepteihin on kuulunut muun muassa hintasäännöstelyn purkaminen, valtionyritysten yksityistäminen sekä ulkomaankaupan "vapauttaminen".

Päätöksentekorakenne

Maailmanpankin ja IMF:n päätöksentekorakenne on identtinen. Ylin päättävä elin molemmissa järjestöissä on hallintoneuvosto, jossa jokaisella maalla yksi jäsen ja joka

kokoontuu kerran vuodessa. Suomen edustaja IMF:n hallintoneuvostossa on Suomen Pankin johtaja Matti Vanhala. Maailmanpankin hallintoneuvostossa Suomea edustaa valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Operatiivinen päätöksentekovalta on johtokunnalla, jossa on 24 jäsentä. IMF:ssä Pohjoismaita ja Baltian maita edustaa 2000-2001 Suomen Olli Pekka Lehmuksaari ja Maailmanpankissa 2000-2002 Tanskan Finn Jönck. Järjestöjen toimintaa johtavat puolestaan IMF:n Horst Köhler ja Maailmanpankin James Wolfensohn. IMF:n pääjohtajaksi valitaan perinteisesti aina eurooppalainen ja Maailmanpankin presidentiksi amerikkalainen.

Käytännön lainoitus hoidetaan Maailmanpankissa neljän "rahoitusikkunan" kautta:

1. Kansainvälinen jälleenrakennus- ja kehityspankki (IBRD) rahoittaa keskituloisia kehitysmaita markkinahintaisilla lainoilla
2. Kansainvälinen kehitysrahasto (IDA) rahoittaa matalatuloisia kehitysmaita matalakorkoisilla lainoilla, joita tuetaan kehitysyhteistyövaroilla.
3. Kansainvälinen rahoitusyhtiö (IFC) rahoittaa kehitysmaiden yksityistä sektoria
4. Monenkeskinen investointitakuulaitos (MIGA) takaa kehitysmaihin tehtäviä investoiteja.

Lisäksi pankkiin kuuluu kansainvälinen investointiriitojen sovittelulaitos (ICSID).

Lainoille tiukat ehdot

Sekä IMF että Maailmanpankki asettavat lainoilleen tiukoja talouspoliittisia ehtoja. Pelkästään IMF:n Afrikan ohjelmissa oli vuonna 1999 keskimäärin 114 ehtoa maata kohden. Ehtojen avulla järjestöt käyttävät suurta taloudellista ja poliittista valtaa kehitysmaihin. Lainanottajien on vaikea olla noudattamatta ehtoja, koska:

- Köyhät, raskaasti velkaantuneet kehitysmaat eivät saa lainaa yksityisiltä pääomamarkkinoilta vaan ovat riippuvaisia järjestöjen rahoituksesta.
- IMF:n rakennesopeutusohjelmat ovat usein ehtona myös muille rahavirroille, kuten esimerkiksi kehitysavulle ja velkojen helpotukselle. Lisäksi rakennesopeutusohjelmien noudattaminen vaikut-

taa usein myönteisesti monikansallisten yritysten investointihalukkuuteen kehitysmaissa. Esimerkiksi Exxon asetti Maailmanpankin tänä vuonna hyväksymän rahoituksen keskeiseksi investointiehdoksi Tsadiin ja Kameruniin suunniteltuun kiistanalaiseen öljyputkihankkeeseen.

- Maailmanpankki koordinoi usein myös kehitysapua maatasolla.
- Maailmanpankin ja IMF:n tuottama tutkimustieto ohjailee käytännössä kehitysmaiden talouspolitiikkaa.

Maailmanpankin ja IMF:n epädemokraattisuus

Vaikka Maailmanpankki ja IMF ovat käytännössä poliittisia järjestöjä, jakautuu jäsenmaiden vaikutusvalta hyvin epätasaisesti. Toisin kuin YK:ssa, jossa päätetään "yksi maa, yksi ääni" -periaatteella, vallitsee talousjärjestöissä "dollari ja ääni" -periaate. 182 jäsenmaan päätöksentekovalta määräytyy pitkälti jäsenmaiden talouden koon perusteella.

USA käyttää molemmissa järjestöissä yksinään noin 17 prosenttia äänivaltaa ja G7-maiden osuus on noin 45 prosenttia samaan aikaan kun kolmea miljardia ihmistä eli puolta maailman väestöstä edustavan 49 niin kutsutun matalatuloisen maan yhteenlaskettu äänimäärä on vähän yli 9 prosenttia (World Development Report 1997).

UNDP kiinnitti vuoden 1999 Inhimillisen kehityksen raportissaan huomiota siihen, että kansainvälisen politiikan määrittely on aikaisempaa epädemokraattisempaa, koska valta on keskittynyt G7-ryhmälle. Kehitysmaat ovat jääneet 1990-luvulla yhä selvemmin kansainvälisen politiikan ulkopuolelle ja ne ovatkin pyrkineet määrätietoisesti vahvistamaan YK:n asemaa.

Kepan mielestä kansainvälisen talouspolitiikan lähtökohta on oltava, että jokaisella maalla ja sen kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan kehitykseensä. Tämän takia

Kansainvälisen yhteisön on:

1. palautettava YK:lle sen asema kansainvälisen kehitysmaapolitiikan pääasiallisena määrittelijänä.

Maailmanpankin ja IMF:n on:

2. Muututtava demokraattisemmiksi. Erityisen tärkeätä on kasvattaa kehitysmaiden vaikutusvaltaa päätöksentekomekanismeissa. Järjestöjen avoimuutta on lisättävä ja asiakirjoista on tehtävä julkisia.
3. Toiminnan on tuettava ja vahvistettava YK:n määrittelemiä sosiaalisia, ihmisoikeus- ja ympäristötavoitteita.

Lisäksi Suomen valtion ja Suomen Pankin on:

4. Siirrettävä Suomen IMF:ssä harjoittaman politiikan määrittely Suomen Pankista eduskunnalle. Vaikka eduskunnan ulkoasianvaliokunta vaati tätä jo vuonna 1998, ei se ole toteutunut. Suomessa ei ole poliittista IMF-linjausta, vaan politiikan määrittelee edelleen Suomen Pankin kansainvälinen sihteeristö.
5. Annettava eduskunnalle vuosittain raportti Suomen toiminnasta kansainvälisissä rahoituslaitoksissa. Vastaavanlainen käytäntö on vallalla esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Britanniassa.
6. Uudistettava Maailmanpankin ja IMF:n viranomaisvastuuta Suomessa. Koska Maailmanpankki on kehitysjärjestö, pitäisi päävastuun sen toiminnasta siirtää valtiovarainministeriöstä ulkoasianministeriöön. Samoin vastuu Suomen toiminnasta IMF:ssä pitäisi siirtää vahvemman parlamentaarisen valvonnan alaiseksi Suomen Pankista valtiovarainministeriöön.

Lisätietoja:

IMF:n ja Maailmanpankin vuosikokouksen aikana Prabhassa:

Max von Bonsdorff, kehityspoliittinen sihteer, Kepa, **040-5311 901**

Juha Rekola, tiedotuspäällikkö, Kepa, **040-512 0036**

Helsingissä:

Annamari Koistinen, Jubilee 2000 projektisihteer, Kepa, **050-340 0642**

Mika Railo, tiedottaja, Kepa, **09-584 23 247**

KEPA

KEHITYSYHTEISTYÖN PALVELUKESKUS
SERVICECENTRALEN FÖR UTVECKLINGSSAMARBETE
SERVICE CENTRE FOR DEVELOPMENT COOPERATION

ADDRESS: Sörnäisten rantatie 25 FIN-00500 Helsinki

PHONE: +358 9 584 233 **FAX:** +358 9 584 23 200

INTERNET: www.kepa.fi **eMAIL:** kepa@kepa.fi